

TEISĖS Į NUOSAVYBĘ, TEISĖS Į ŪKINĖS VEIKLOS LAISVĘ IR INICIATYVĄ, VARTOTOJŲ TEISIŲ UŽTIKRINIMO PROBLEMAS (2012)

Tyrėjų grupė: Kristina Ambrazevičiūtė, Johanas Baltrimas, Eglė Mauricė-Mackuvienė

Šioje studijoje analizuojami teisės į nuosavybę, teisės į ūkinės veiklos laisvę ir iniciatyvą, vartotojų teisių užtikrinimo aspektai Lietuvoje 2008–2012 m. Kiekviena iš išvardytų teisių apima daug sričių: nuosavybės teisės ribas išplečia nuosavybės objekto rūšių bei šios teisės įgyvendinimo būdų įvairovė, teisės į ūkinės veiklos laisvę ir iniciatyvą įgyvendinimas susijęs su galimybe vykdyti pačią įvairiausią veiklą, o vartotojų teisių – iš esmės su visais oficialiais asmenų santykiais su prekių pardavėjais ar paslaugų teikėjais. Taigi kiekvienos teisės problematikai galėtų būti skirta atskira studija, tačiau šiame darbe trumpai apžvelgiama kiekvienos teisės užtikrinimo padėtis Lietuvoje minėtu laikotarpiu ir nuodugniau išnagrinėtos dvi–trys aktualiausios sritys, kuriose pastebima minėtų teisių įgyvendinimo nesklaidumas, sunkumų ir (arba) juntama priemonių, skirtų užtikrinti konkrečios teisės apsaugą, stoka ar nepakankamas veiksmingumas.

Nuosavybės teisė šiame kontekste laikytina pagrindine prigimtinė teise, iš kurios, inter alia, kildintina teisė į ūkinės veiklos laisvę ir iniciatyvą. Ypatinga objektų gausa lemia itin probleminių teisės į nuosavybę pobūdį. Tyrimo metu išskirtos dvi sritys, kuriose teisė į nuosavybę yra įvairiais atžvilgiais smarkiai suvaržyta ir kylančios problemos skaudžiai atsiliepa didelei visuomenės daliai, – tai žemės sklypų savininkų nuosavybės teisės ribojimai ir Lietuvos piliečių interesų apsauga tebevykstant nuosavybės teisių atkūrimui. Ūkinė, komercinė, darbinė veikla asmenims garantuoja pajamas, kurios būtinos norint patenkinti pagrindinius poreikius, turėti galimybę gerinti savo gyvenimo kokybę, siekti svarbių tikslų. Įstatymų pagrindu ūkio subjektų mokami mokesčiai, kiti privalomi mokėjimai ar rinkliavos kartu yra pagrindinis konstituciskai garantuojamos socialinės paramos, teikiamos tiems asmenims, kurie šios paramos stokoja, bei kitų valstybės finansinių reikmių finansavimo šaltinis. Ši ūkinės veiklos nauda asmenims ir visai visuomenei neturėtų kelti abejonių diskutuojant apie teisės į ūkinės veiklos laisvę ir iniciatyvą įgyvendinimo apsaugą. Tačiau kartu tos pačios visuomenės demokratiškai suformuota įstatymų leidžiamoji ir vykdomoji valdžios nuolat gausina ūkinę veiklą ribojantį teisinį reguliavimą, nustato vis naujus reikalavimus ūkinės veiklos vykdymui, steigia ūkinės veiklos priežiūros ir kontrolės institucijas ir taip riboja teisę į ūkinės veiklos laisvę ir iniciatyvą. Pažymėtina, kad šioje studijoje pirmiausia analizuojama teisė užsiimti legalia ūkine veikla, o iš esmės draudžiamų ūkinių veiklų (pvz., prekyba narkotikais ar pan.) vykdymo ribojimas nėra šio straipsnio tyrimo dalykas. Vartotojų teisių ir interesų įgyvendinimas glaudžiai susijęs su nuosavybės teisės apsauga bei turtinių santykių reguliavimu, nes vartotojas yra civilinių santykių dalyvis, už atlygį įsigyjantis prekių ar paslaugų. Vartotojų teisių įgyvendinimas taip pat neatsiejamas ir nuo ūkinės veiklos laisvės įgyvendinimo, nes tik konkurencingai funkcionuojantis šalies ūkis užtikrina didelę prekių ir paslaugų pasiūlą vartotojams. Kita vertus, vartotojų teisių apsaugos imperatyvas yra vienas iš ūkinės veiklos laisvės ribojimo konstitucinių pagrindų.